

1. Ka Ko'i a me Nā Mea Pono no ka Hana 'Ana

Wahi a **Kamakau**, ua 'ike nā kānaka kahiko o Hawai'i i 'ehā 'ano pōhaku 'oko'a i kūpono no ka hana 'ana i ka **ko'i**, 'o ia ho'i:

hokele (ho'okele), **'ala makahinu** (he pāhoehoe uliuli), **pāhoa**, a me **makaia**. 'O kēia mau 'ano pōhaku 'ala i mana'o 'ia e kūpono loa no ka hana 'ana i nā ko'i, 'a'ole e 'ike 'ia i kēia wā.

Ua 'ōlelo pū 'o ia, i ka wā e loa'a ai **nā pōhaku pa'a i 'āwili 'ia e ka wai**, e like me ka **'ala'ala lelekepue**, **'ala piamakahina**, a i 'ole **'ala haumeku 'olokele**, hele koke aku nā **kālai pōhaku akamai** i laila e nānā pono i ke 'ano a me ke kīkaha o ka pōhaku, i mea e 'ike ai i nā mea kūpono no ka hana 'ana i nā ko'i pa'a a maika'i.

'Ōlelo Ho'ākāka (Explanation)

Ua 'ike nui nā kūpuna Hawai'i i ka 'ano o ka pōhaku. 'A'ole i lawa ka loa'a 'ana o ka mea pa'a wale nō, akā, pono ka **pōhaku 'ala** i loa'a ka **kīkaha 'oi**, ka **pa'a o loko**, a me ka **ma'ema'e o ke 'ano**. 'O nā mea hana ko'i, he po'e akamai kūikawā lākou i ka 'ike pōhaku, i ka nānā 'ana i ka momona o ka 'ili, ka hāhā 'ana i ke kaumaha, a me ka ho'omaopopo 'ana i ka "kiko o ka pōhaku," 'o ia ka wahi e haki 'ole ai ke ko'i i ka wā e hana ai.

2. Ka Hana Hana Ko'i

Ua māhele 'ia ka **hana hana ko'i** i **'ekolu pae nui**:

- ka **'eli pōhaku**
- ka **'oki 'oki a me ka 'āpana 'ana**
- a me ka **weli a me ka 'ālohilohi 'ana**

Ka 'Imi a me ka 'Elua Pōhaku

Ho'omaka ka hana ko'i ma ka 'ike mua 'ana i ka pōhaku kūpono — he **pōhaku 'ala** me ka 'i'o pa'a, ke kīkaha maika'i, a me ka 'ole o nā māwae.

I loa'a ka pōhaku kūpono, **'oki 'ia aku nā 'āpana** i ka nui kūpono no ka hana 'ana i ka ko'i. 'O kēia mau 'āpana pōhaku i kapa 'ia he **pōhaku hana ko'i**.

Ka ‘Āpana ‘ana

I ka loa‘a ‘ana o ka pōhaku kūpono, ‘**oki ‘oki ‘ia** ia me nā **pōhaku ‘oi** ‘ē a‘e e hō‘emi i ka nui a e ho‘okumu i ke ‘ano mua o ka ko‘i.

He hana pa‘akikī kēia e koi ana i ka **mākaukau o ka lima a me ka ‘ike o ke akamai**, no ka mea, inā ua pā i ka wahi hewa, hiki ke **haki** ka pōhaku holo‘oko‘a.

I kēia pae, hana ka mea hana i kahi i kapa ‘ia he **preform** — he ‘ano mua o ka ko‘i, akā ‘a‘ole i ‘oi loa a i ‘ālohilohi.

Ka Weli a me ka ‘Ālohilohi ‘ana

Ma hope o ka ‘oki ‘ana, lawe ‘ia ka pōhaku i kahi **papa hoana** — he pōhaku pālahalaha a laumania ho‘i — e **weli** ai i nā ‘ao‘ao o ka ko‘i a hiki i ka ma‘ema‘e loa.

I mea e ‘oi aku ai ka pa‘akikī o ka hana weli, ho‘ohana ‘ia ka **one o nā ‘ano ‘oko‘a** me ka wai, i mea e ho‘oikaika ai i ka ‘ino‘ino o ka papa hoana.

Ke pau ka weli ‘ana, **‘ālohilohi** ‘ia ka ‘ili a pau, a laila, hiki i ka ko‘i ke loa‘a i kona ‘oi ‘oi loa — he ‘oi i hiki ke ‘oki ma‘ema‘e i ke koa a me nā lā‘au pa‘akikī ‘ē a‘e.

Ka Waiwai o ka Ko‘i

‘Oi aku ka pa‘akikī o ka pōhaku ‘ala Hawai‘i ma mua o ka hao palupalu, a ‘o ia ho‘i ka mea i lilo ai ka **ko‘i pōhaku Hawai‘i** i mea hana ‘oi loa o ka wā kahiko.

Me kēia mea hana ho‘okahi, hiki i ke kanaka Hawai‘i ke **kālai i kona wa‘a, ke kūkulu i kona hale, a me ke kūkulu i kona nohona**.

No laila, ‘o ka **ko‘i** ka mea hana nui a me ka hō‘ailona o ka **‘ike hana** a me ka **no‘ono‘o ‘epekema** o nā kūpuna.

3. Ka Mea Hana Ko‘i a me ke Kālai Wa‘a

He **po‘e ‘ē a‘e kūikawā** nā **mea hana ko‘i** i kapa ‘ia he **po‘e ka ko‘i**, he po‘e akamai i ka hana ‘ana i nā mea hana pōhaku. ‘A‘ole lākou nā mea e hana wa‘a ana, akā ‘o lākou ka po‘e **nāna e ho‘olako i nā mea hana** i ho‘ohana ‘ia e nā kahuna kalai wa‘a.

I ka wā kahiko, he **‘oihana kūikawā loa** ka hana ko‘i, a he nui ka mahalo a me ka kapu i kau ‘ia ma luna o lākou. Ua ‘ike lākou i ke ‘ano o ka pōhaku ‘ala, i ka ‘ike ‘epekema o ka māwae, ka na‘au o ka pōhaku, a me ke ‘ano e haki ‘ole ai ke ko‘i i ka wā e ‘oki ai.

He **pōpōku no‘eau** ka hana ‘ana o ka wa‘a. ‘O nā mea hana ko‘i ka po‘e **nāna e ho‘olako i nā mea hana ‘oi**, a ‘o nā kahuna kalai wa‘a ka po‘e **nāna e haku i ke kino o ka wa‘a** me kēlā mau

mea hana. Ua pili nā ‘oihana ‘elua i ka pilina ho‘okahi: me ka ‘ole o ka mea hana ko‘i, ‘a‘ohe mea hana ‘oi o ke kālai; a me ka ‘ole o ke kālai wa‘a, ‘a‘ole e ‘ike ‘ia ka waiwai o ka ko‘i.

Ke Ko‘i ma ke Kālepa

He waiwai nui ka **ko‘i pōhaku** ma waena o nā kānaka kahiko. Ua lilo ia i **mea kū‘ai a me ka mea hāna‘i ‘ohana**.

Ho‘olilo pinepine ‘ia nā ko‘i i **mea ho‘olilo kālepa** ma waena o nā mokupuni, a i ‘ole ma waena o nā mea hana ko‘i a me nā kahuna kalai wa‘a.

I kēlā mau kālepa ‘ana, ua ‘ike ‘ia ka **ko‘i maika‘i loa** he waiwai like ‘ole me nā mea‘ai, kapa, a i ‘ole nā mea ‘ai‘ē ‘ē a‘e.

Ka Ko‘i ma ke Ola No‘eau

‘A‘ole wale nō he mea hana ka ko‘i, akā he **hō‘ailona o ka ‘ike kūpuna**.

Ma ka lima o ke kahuna kalai wa‘a, lilo ka ko‘i i **mea ho‘oulu i ke kino o ka wa‘a** — ka mea e ho‘oāla ai i ke ‘ano ola o ka moku.

Ua ‘ōlelo nā haole mua i ‘ike i kēia hana, ua **like ka maiau o ka lima o ke kālai wa‘a me ka lima o ke kauka ‘oki kino**.

Ua mahalo nui lākou i ka pololei, ka ma‘ema‘e, a me ka pa‘a o ka hana me ka ‘ole o ka hao, e ho‘omaopopo ana i ka ‘ike ‘epekema a me ka ho‘omanawanui o ke kanaka Hawai‘i kahiko.

4. Ka Lua Ko‘i Mauna Kea

‘O kekahi o nā wahi ko‘iko‘i loa i ‘ike ‘ia e pili ana i ka hana ko‘i ma Hawai‘i nei, ‘o ia ka **lua ko‘i ma Mauna Kea**, ma ka ‘ao‘ao hema o kēlā kuahiwi ki‘eki‘e. ‘O kēia wahi ‘a‘ole wale nō ka lua nui loa ma Hawai‘i, akā, ‘o ia ho‘i ka **lua hana ko‘i nui loa ma ke Kai Pākīpika holo‘oko‘a**, e uhi ana i kahi ‘āpana ‘āina he **‘ekolu ‘eka mile** ka nui, ma kahi ki‘eki‘e o **11,000 a hiki i 12,400 kapua‘i**.

Ua mamao loa kēia wahi mai nā wahi noho pa‘a kanaka — **‘umikūmālua mile a ‘oi** ka ‘ao‘ao o ka huaka‘i mai nā kauhale kokoke. ‘A‘ohe mea‘ai, ‘a‘ohe lā‘au ahi, he pa‘akikī loa ke ola ma laila. ‘O ka **wai wale nō ma Ka Wai Hau ‘o Waiau**, aia kokoke aku, akā pono ka **ipuwai** a me ka **hele wāwae ‘elua mile** i uka loa e ki‘i ai.

No laila, i ka wā o nā mea hana ko‘i kahiko, pono lākou e lawe pū i nā **lole mahana, nā kapa moe, a me nā mea ‘ai**, no ka mea, ua **anu loa ka pō ma laila**, ‘oiai i ka wā kau wela.

Ke ‘ano o ka hana ma laila

Wahi a nā kānaka ‘epekema **Patrick McCoy** lāua ‘o **Richard Gould**, i nānā hohonu i kēia wahi i kēia au hou, he **hana papahana pa‘akikī loa** ka huaka‘i a me ka hana ‘ana i laila.

Wahi a lāua, ‘o kēlā huaka‘i kahiko i Mauna Kea, pono e **haku pono ‘ia ma mua** me ka mākaukau a me ka ho‘olālā, a e **noho ma laila no kekahi mau pule**, ma mua o ka ho‘i ‘ana i lalo.

Ma laila nō, ua **‘eli ‘ia nā pōhaku ‘ala maika‘i loa** mai ka ‘ili o ka pōhaku, ma o ka ho‘ohana ‘ana i nā **‘auamo, nā pōhaku kālai, a me ka ike o ka mea hana**.

He mau **lua ‘eli hohonu** ka hana ‘ia, a i kekahi manawa hiki i ka **‘umi a i ‘elima kapua‘i** ka hohonu.

Ua hō‘ino a haki ‘ia nā pōhaku nui e ka **wela a me ke anu** o ka pō, a laila ho‘ohana nā mea hana i ka **manawale‘a a me ka ikaika lima e haku i nā ‘āpana kūpono no ka ko‘i**.

Ka Mana o ka Wahi

Aia ho‘i he **kanahā mau hale kahiko a me nā ko‘a** ma ka ‘āina o ka lua hana, e mana‘o ‘ia nei he **ko‘a pule a me nā wahi kapu** i ho‘ohana ‘ia e nā mea hana ko‘i.

Wahi a nā ‘epekema, he hō‘ailona kēia o ka **hana pule a me ka ho‘ola‘a ‘ana**, i mea e noi ai i nā akua e **ho‘onui i ka maika‘i o ka pōhaku** a e pale aku i ka haki ‘ana i ka wā e kālai ai.

Ma laila, ua ho‘ohui ‘ia ka **hana lima ‘epekema** me ka **mana pule ‘uhane** — he ‘ano o ka ‘imi ‘uhane e ho‘ohālike ana i ka ‘ike o nā kūpuna.

Ka Ho‘omau ‘ana i ka Hana

I kēia au hou, ua ‘ike ‘ia ka nui o nā **ko‘i i waiho ‘ia ma laila** — he mau preform i ha‘alele ‘ia, he mea e hō‘ike ana i ka **nānā pono a me ka koho ikaika** a nā mea hana kahiko.

Ua ho‘opa‘a lākou i nā pōhaku maika‘i loa wale nō, no ka mea, **he lu‘u lō‘ihi a kaumaha ka ho‘i ‘ana i lalo**, a ‘o kekahi ko‘i ho‘okahi hiki ke **piha i ka ‘umi a ‘umikūmālima paona ka kaumaha**.

He hō‘ike kēia i ka **māka‘ika‘i ikaika, ka ho‘omanawanui, a me ka mana‘o nui o ka po‘e hana ko‘i Hawai‘i** ma mua o ko lākou wā.

5. Ka Hana No‘eau a me ka Mākaukau o ke Kālai Wa‘a

Ma ka wā kahiko, ua lilo ka **ko‘i pōhaku** i mea hana ko‘iko‘i loa o ke kālai wa‘a. ‘O ke kanaka **kahuna kālai wa‘a**, ‘o ia ke kanaka i ho‘oikaika ‘ia e ka ‘uhane o nā kūpuna, a he **limahana**

‘epekema a no’eau ho’i.

Me ka **ko’i ho’okahi wale nō**, hiki iā ia ke **kālai i ke kino o ka wa’a, ke ho’oponopono i kona hi’ohi’ona, a ke haku i kona ‘uhane.**

Ua ho’ohālike ‘ia kona hana e nā malihini mua i Hawai’i i ka hana a ke **kauka ‘oki kino** — he mea i hana me ka pololei, me ka ho’omanawanui, a me ka ‘ike hohonu.

Ua kākau ‘o **John Whitman** ma ka makahiki **1813**, e ‘ōlelo ana:

“Ke no’ono’o nei kākou i nā kūlana pa’akikī i hana ai lākou me ka ‘ole o ka hao, pono nō e mahalo i ko lākou akamai i hiki ai iā lākou ke hana i kēia ‘ano moku me nā mea hana i hana ‘ia wale nō mai nā pūpū a me nā pōhaku, a me ka mākaukau a me ka ho’omanawanui i lilo ai nā mea ma’alahi pēlā i mea kūpono no nā hana nui.”

Ka Pa’a o ka ‘Ike a me ka Hana Lima

‘A’ole i hana wale ke kālai wa’a me ka ikaika, akā me ka **no’ono’o ‘epekema a me ka ‘ike maka.**

Ua ‘ike ‘o ia i ka leo o ka lā’au, i ke kino o ke koa, a i ke ‘ano e **‘oki ‘ē a’e ai ka ko’i i ka ‘i’o o ka lā’au.**

‘O ka **māmā o ka ‘oki**, ka **laumania o ka ‘ili**, a me ka **pa’a o ka ‘ao’ao**, he mau hō’ailona o ka lima akamai a me ka ‘ike hohonu i ka hana wa’a.

He mea kupaianaha ka **pololei o kā lākou hana**, no ka mea, ‘o nā mea hana wale nō o kēlā au — **ko’i pōhaku, pōhaku hoana, ‘aha niu a i ‘ole ‘olonā** — ‘a’ole i emi iho ko lākou hana ma mua o ka maika’i o nā limahana hao o ‘Eulopa.

Ua ‘ōlelo nā mea ‘ike mua he nui i ka **‘oi o ka ‘oki ‘ana**, ka **ma’ema’e o nā ‘ao’ao**, a me ka **laumania o ke kino o ka wa’a**, e like me ka hana i hana ‘ia me nā mea hana hao ‘oi loa.

Ka ‘Uhane o ka Hana

No nā kālai wa’a kahiko, ‘a’ole i hana wale lākou no ka hana lima, akā **no ka ‘uhane o ka wa’a iho nō.**

Ua ‘ike lākou i ka pilina o ka ko’i me ka wa’a, o ka wa’a me ke kai, a me ke kai me nā akua. No laila, i kēlā me kēia ‘oki ‘ana o ka ko’i, he **hana pule**, he **hana ho’omana**, a he **hana ho’oikaika ‘uhane** ho’i.

‘O ka wa’a, ka mea e hāpai ana i ke kanaka ma luna o ke kai, he mea ola ho’i i hānau ‘ia e ka lima o ke kanaka — me ke aloha, me ka ho’omanawanui, a me ka mahalo i ka mana o ke kūlohelohe.

6. Nā Koʻi Kapu a Kūikawā

ʻAʻole like nā koʻi a pau. Ua loaʻa i nā **kahuna kālai waʻa** he nui nā ʻano **koʻi kūikawā**, kēlā me kēia i hana ʻia no kahi hana kikoʻī o ke kino o ka waʻa.

ʻO kekahi o nā koʻi kaulana loa, ʻo ia ka **koʻi ʻawili**, i kapa ʻia hoʻi he **koʻi ʻāikeʻe**, he mea hana me ka **poʻo huli ʻawili**, i hiki ke hoʻohana ʻia i nā wahi pilikia o loko o ka waʻa, kahi i pilikia ke komo o ka lima a i ʻole o ka koʻi maʻamau.

Koʻi ʻAwili a Kupaʻaikaʻe

Wahi a nā moʻolelo kahiko, ʻo ke akua i hānau i kēia ʻano mea hana ʻo ia ʻo **Kupaʻaikaʻe**, ka **akua o ka koʻi ʻawili**.

Ua ʻōlelo ʻia, ʻo ia ka mea nāna i aʻo i ke kanaka e kālai i nā wahi paʻakikī o loko o ka waʻa, a no laila ua lilo ʻo Kupaʻaikaʻe i **akua kiaʻi o ka hana o loko o ka waʻa**.

ʻO nā kahuna kālai waʻa kahiko, i ka hoʻomaka ʻana i ka hana o loko o ka waʻa, **pule mua** lākou iā Kupaʻaikaʻe e alakaʻi i ka ʻoki ʻana, i ʻole e haki ka lāʻau a i ʻole e ʻino ke kino o ka waʻa.

Koʻi Meki a me ka Hao

Wahi a **Malo** a me **Kamakau**, ua ʻike ka poʻe Hawaiʻi i **ka hao (iron)** ma mua o ka hiki ʻana mai o nā haole.

Ua kapa ʻia kēlā ʻano koʻi he **koʻi meki**, he mea i hana ʻia me ka poʻo hao i loaʻa paha mai nā **moku ʻino a i ʻole nā mea ʻauamo kai i pohā ma nā kahakai**.

Ua kapu ʻia ka hao i kēlā wā, no ka mea, ua manaʻo ʻia he **makana a nā akua** i hāʻule mai ke kai.

ʻO nā aliʻi wale nō ka poʻe i hiki ke mālama i ka hao, a hoʻohana i nā koʻi meki no nā hana hanohano loa.

Ma hope o ka hiki ʻana mai o **Captain Cook** i ka makahiki **1778**, ua hoʻomaka ka poʻe Hawaiʻi e hoʻohana nui i ka hao no ka hana waʻa, akā, **ʻaʻole lākou i haʻalele koke i nā koʻi pōhaku**.

Ua hoʻomau nā kahuna i ka hoʻohana ʻana i nā mea hana kahiko no ka **hana hoʻopau ʻana** (finishing), no ka mea, ua ʻike lākou i ka **maʻemaʻe a me ka pololei ʻoi aku o ka koʻi pōhaku** ma mua o ka hao.

Ka ʻOi a me ka Pololei

Ua kākau ʻo **Brigham**, i nā makahiki hope o ke kenekulia ʻumikūmāiwa, ua ʻike ʻo ia i nā **kahuna kahiko** e kālai ana me ka **koʻi pōhaku**, a ua mahalo ʻo ia i ko lākou **ʻōlelo lima a me ka pololei o ka ʻoki ʻana**.

Ua ‘ōlelo ‘o ia, i ka wā e hana ai ke kanaka kahiko i ka wa‘a, ho‘ohana mua ‘o ia i ka **ko‘i hao** no ka ‘oki nui ‘ana, akā no ka hana ho‘opau, **ha‘alele ‘o ia i ka mea haole a ho‘i i ka ko‘i o kona kūpuna**, no ka mea, ‘o ia wale nō ka mea i ‘oki ‘oi ‘ole, me ka ma‘ema‘e a me ka pa‘a o ka lima.

Ka Mau ‘ana o ke Ko‘i

A hiki i kēia au hou, ua noho ka **ko‘i** — ‘oiai me ka po‘o kila — he **mea hana punahele o nā kālai wa‘a a me nā limahana o ke Kai Pākīpika**.

‘A‘ohe mea ‘ē a‘e i hiki ke ho‘okō i ka hana like ‘ole me ka ma‘alahi, ka pololei, a me ka mana o ka ko‘i Hawai‘i kahiko.

He hō‘ailona nō ia o ka **‘uhane o ka hana lima**, o ka **‘ike kūpuna**, a me ka **pili mau o ke kanaka me kona kūlohelohe**.

7. Nā ‘Ano Ko‘i i Ho‘ohana ‘ia ma ke Kālai Wa‘a

I ka hana ‘ana i ka wa‘a, he nui nā ‘ano **ko‘i** i ho‘ohana ‘ia e nā **kahuna kālai wa‘a**, kēlā me kēia i kūikawā no kahi hana kiko‘ī o ke kino o ka wa‘a. ‘A‘ole ho‘okahi ‘ano ko‘i i lawa no nā hana āpau — akā he **pū‘ulu mea hana piha**, he ‘elima a ‘umikūmālua paha ko‘i, i ho‘ohana ‘ia e like me ke ‘ano o ka lā‘au a me ke kūlana o ka hana.

Nā ‘Ano Nui o ka Ko‘i

- **Ko‘i Kalai** – no ka ‘oki ‘ana i nā kumu lā‘au nui e like me ke koa. He kaumaha, he ‘oi loa, a ho‘ohana ‘ia no ka hana mua o ka wa‘a.
- **Ko‘i ‘Awili (Ko‘i ‘Āike‘e)** – he ko‘i huli po‘o, i ho‘ohana ‘ia no ka ‘eli ‘ana i nā wahi pa‘akikī o loko o ka wa‘a a me ka ‘ūhā ‘ana i nā ‘ao‘ao pilikia.
- **Ko‘i Kaholo** – no ka ‘oki wikiwiki ‘ana i nā ‘āpana lā‘au e ‘oki ai i nā ‘ao‘ao waho o ka wa‘a; he ‘oi pālahalaha, he hana ‘oki mālie.
- **Ko‘i ‘Ahuluhulu** – no ka ‘oki ma‘ema‘e ‘ana i ka ‘ili o ka wa‘a, e hō‘ea ai i ka laumania; he mea ho‘ohana ‘ia no ka hana ho‘opau.
- **Ko‘i ‘Auwaha** – no ka ‘eli ‘ana i ka lalo o ka wa‘a, kahi i hana ‘ia ai nā ‘auwaha ‘ako‘ako e ho‘onui i ka mālie o ka holo ‘ana.

- **Ko'i Ho'oma'ema'e** – no ka 'oki mālie a me ka ho'opau 'ana i nā 'ao'ao pa'akikī, e ho'onani ana i ka 'ili o ke ka'ele.
- **Ko'i Kupa'aikē'e** – ka mea hana i pili i ke akua Kupa'aikē'e, no ka 'eli 'ana i nā wahi pa'a i loko o ka wa'a; he mea kapu a ho'omana 'ia ma mua o ka hana.
- **Ko'i Meki** – he ko'i hao i ho'ohana 'ia ma hope o ka hiki 'ana mai o ka hao; ua mālama 'ia ke 'ano kahiko o ka hana, akā ua ho'ololi wale 'ia ka mea 'oi.
- **Ko'i Kila** – he ko'i hao 'oi loa, ho'ohana 'ia no ka 'oki 'ana i nā lā'au pa'akikī, akā i ka hana ho'opau, ho'i mau ke kahuna i ka ko'i pōhaku no ka ma'ema'e o ka 'oki 'ana.

Nā 'Ano 'Ili'ili a me ke Kaumaha

He nui nā nui o nā ko'i — mai nā **ko'i kaumaha he 'umi a 'umikūmālua paona**, he lō'ihī ma kahi o **ka wāwae ho'okahi**, no ka 'oki 'ana i ke koa a i nā kumu nui, a hiki i nā **ko'i li'ili'i**, he lō'ihī wale nō he **'īniha ho'okahi**, no ka hana ho'opau 'ana i nā wahi kiko'i o ka wa'a.

He mau ko'i **pālike'oke'o, trapezoidal**, a me **'ekolu 'ao'ao**, kēlā me kēia e hā'awi ana i ke kālāi wa'a i **nānā 'oko'a a me ka hana 'oko'a** e like me ka hana a ke ko'i hou o kēia au.

Ka Hana Lima a me ka Na'auao o ke Kālāi

'A'ole i kālāi wale ke kahuna ma muli o ka 'ike lima, akā ma muli o ka **na'auao o ka 'ike 'uhane**. Ua 'ike 'o ia i ka 'anu'u o kēlā me kēia ko'i, ka **'oi kūpono** e hana ai i ke kino o ka wa'a, a me ke **kihi o ka hana** i ho'okumu ai i ka laumania o ka holo 'ana.

He mau hana i ho'okumu 'ia ma ka **ho'oma'ama'a 'ana o nā hanauna he nui**, a 'o kēlā 'ike, ua waiho 'ia ma ke 'ano he **'oihana kapu a aloha 'ia e nā kūpuna**.

Ho'opau

Ma ka lima o ke kālāi wa'a, he mea ola ka ko'i.

'O kona kani e 'oki ana i ke koa, he mele i ho'ola'a 'ia i ka wa'a, i ke kai, a me nā akua.

Mai ka pōhaku o Mauna Kea a hiki i ke kino o ka wa'a ma ke kai, ua holo ka **'uhane ho'okahi** — he hō'ailona o ka **pili o ke kanaka, ke kūlohelohe, a me ka 'uhane hana**.